

Луценко Ю.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ

У статті досліджено місце і роль держави у загальній системі боротьби зі злочинністю. Звернено увагу, що ефективність впливу на злочинність залежить від економічних, соціальних, інформаційних, технічних, культурно-просвітницьких та інших засобів.

Наголошено, що серед всіх напрямів політики у сфері запобігання злочинності, які перебувають між собою у функціональній залежності й взаємозв'язку та обумовленні предметом, завданнями й методами підтримання правопорядку в суспільстві, кримінально-правова політика держави, на думку переважної більшості вітчизняних вчених, розробляє стратегію і тактику, формулює основні задачі, принципи, напрями і цілі кримінально-правової дії на злочинність, засоби їх досягнення, і виражається в нормах закону про кримінальну відповідальність, практиці їх застосування, актах офіційного тлумачення кримінально-правових норм та постановах Пленуму Верховного Суду України (складові кримінально-правової політики).

Вивчаючи зміст, структуру та завдання кримінально-правової політики досліджено питання, яке стосується визначення її місця в системі самої державної політики у сфері запобігання злочинності, яка виступає частиною правової політики держави. Це здійснюється шляхом як застосування загальної діалектичної методології, яка дає можливість встановити її місце у внутрішній політиці держави, так і політиці боротьби зі злочинністю.

Констатовано, що самостійність кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політики значною мірою ґрунтується на факті існування трьох самостійних галузей права: кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого.

Акцентовано увагу, що боротьба (протидія) із злочинністю не обмежується виключно галузями кримінального права, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого. З огляду на викладене наводяться аргументи стосовно визначення її структурною частиною політики держави у сфері запобігання злочинності на рівні з кримінально-правовою політикою, кримінальною процесуальною політикою, кримінально-виконавчою політикою та кримінологічною (профілактичною) політикою.

Ключові слова: кримінальна політика, кримінально-правова політика, принципи кримінально-правової політики, предмет кримінально-правової політики, завдання та цілі кримінально-правової політики, напрями кримінально-правової політики, принципи кримінально-правової політики, внутрішня/зовнішня політика держави, латентність, злочинність, запобігання/боротьба зі злочинністю, правопорядок, криміналізація/декриміналізація, пеналізація/депеналізація.

Постановка проблеми. Відомо, що однією з основних внутрішніх функцій держави є забезпечення законності та правопорядку, у тому числі запобігання та боротьба зі злочинністю [5, с. 78]. Реалізація цієї функції розглядається вітчизняними науковцями-криміналістами як напрямок внутрішньої, а за деяких умов – і зовнішньої політики держави [23, с. 8], причому видається, що цей напрямок є одним з пріоритетних [14, с. 11].

Сучасна теорія і практика запобігання та боротьби зі злочинністю вже давно не тішать себе ілюзіями стосовно того, що єдиними додатними чи основними засобами в цій сфері

є виключно правові. Вочевидь, ефективність впливу на злочинність залежить у першу чергу і більшою мірою не від них, а від засобів економічних, соціальних, інформаційних, технічних, культурно-просвітницьких та ін. Проте і правові засоби впливу на злочинність продовжують відігравати достатню роль. У цьому аспекті правова політика держави у сфері запобігання злочинності та боротьби з нею є необхідною складовою всього відповідного напрямку державної політики [17, с. 220].

Слово «політика» (грец. – *політікῆ*) перекладається як мистецтво управління державою. Полі-

тика виражає функції держави щодо керівництва зовнішніми і внутрішніми сферами життя суспільства. Важливою складовою внутрішньої політики є боротьба зі злочинністю, що покликана знизити її роль та забезпечити стан, який відповідає потребам суспільства від кримінальних правопорушень [2, с. 377].

Категорія кримінально-правової політики є однією з найбільш досліджуваних, але, як це не парадоксально, одночасно й найменш пізнаних у науці кримінального права. За багато років і навіть століть її вивчення накопичена достатньо велика кількість знань про неї, вироблені підходи до розв'язання загальних і окремих питань кримінально-правової політики. Але, разом з тим, все ще лишається широке поле для діяльності сучасних і майбутніх дослідників, велика кількість не до кінця визначених аспектів у її розумінні [18, с. 169].

Окрім того, дослідження правової літератури кінця XIX ст. в частині питань кримінально-правової політики почало виходити за межі філософського осмислення і перейшло до кола правової науки. При цьому вивчення тогочасної кримінально-правової літератури дає підстави для висновку, що в ній у цілому було сформовано розуміння кримінально-правової політики, підтримуване більшістю європейських правознавців. Воно полягало у розгляді її як самостійної галузі науки чи частини іншої галузі науки (кримінології, кримінального права тощо), завданням якої є не догматичний аналіз чинного законодавства, а вироблення напрямів його розвитку *de lege ferenda* [18, с. 170].

На сьогодні, у кримінально-правовій науці ще не вироблено єдиного концептуального підходу щодо розуміння кримінально-правової політики. На думку переважної більшості дослідників даної проблематики відсутність цілісного підходу до сучасної концепції кримінально-правової політики в країні, у тому числі стратегії розвитку національного законодавства про кримінальну відповідальність, призводить до постійних не системних змін законодавства про кримінальну відповідальність. Це має своїм наслідком, виникнення ситуацій невідповідності кримінального законодавства іншим нормативно-правовим актам, у тому числі і Основному закону – Конституції України, що у свою чергу тягне за собою суттєві проблеми у правозастосовній практиці [12, с. 125; 10, с. 85; 11, с. 131–135; 13, с. 216–217].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різні часи дослідженням питань, які пов'язані

з кримінально-правовою політикою біли присвячені роботи Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. К. Грищука, І. В. Козича, М. Й. Коржанського, О. М. Костенка, О. М. Литвака, П. С. Магішевського, А. А. Митрофанова, П. П. Михайленка, В. О. Навроцького, М. І. Панова, С. О. Харитонова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, П. Л. Фріса та інших науковців.

Водночас, у зв'язку з розвитком суспільних правовідносин, останнім часом з'являється велика кількість наукових праць з окресленої проблематики, що беззаперечно свідчить про її актуальність. У зв'язку з чим існує гостра потреба у подальшому її науковому дослідженні та осмисленні.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення авторського підходу щодо поняття та змісту кримінально-правової політики держави, а також з'ясування її ролі та місця у загальній правовій політиці боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. Серед всіх напрямів політики у сфері запобігання злочинності, які перебувають між собою у функціональній залежності й взаємозв'язку та обумовленні предметом, завданнями й методами підтримання правопорядку в суспільстві, кримінально-правова політика держави, на думку переважної більшості вітчизняних вчених, розробляє стратегію і тактику, формулює основні задачі, принципи, напрями і цілі кримінально-правової дії на злочинність, засоби їх досягнення, і виражається в нормах закону про кримінальну відповідальність, практиці їх застосування, актах офіційного тлумачення кримінально-правових норм та постановках Пленуму Верховного Суду України (складові кримінально-правової політики).

Досліджуючи зміст, структуру та завдання кримінально-правової політики не можливо оминати увагою питання визначення її місця в системі самої державної політики у сфері запобігання злочинності, яка водночас виступає частиною правової політики держави. Це може бути здійснено шляхом як застосування загальної діалектичної методології, яка дає можливість встановити її місце у внутрішній політиці держави, так і політиці боротьби зі злочинністю.

Беззаперечно, що одним із пріоритетних напрямів діяльності держави є діяльність спрямована на запобігання злочинності. Протидія злочинності є важливою складовою функціонування держави будь-якого типу незалежно від часу свого існування. Величезна кількість нормативно-правових актів, різноманітних програм та страте-

гій, що приймаються органами державної влади, велика кількість правоохоронних та правозастосовних органів – все це свідчить про значну роль політики у сфері запобігання злочинності в діяльності держави.

Невід’ємною складовою такого напрямку діяльності держави беззаперечно є кримінально-правова політика. Не дивлячись на розрізненість поглядів в питанні її змісту та сутності, майже всі науковці схиляються до думки, що остання виступає структурною частиною правової політики держави, основний зміст якої зводиться до застосування репресивних заходів. Визначити її місце в системі правової політики є процесом складним, проте вкрай необхідним для розуміння її змістовного наповнення та термінологічної характеристики.

Найбільш вживаними в цьому сенсі термінами в науковій літературі є «політика держави у сфері запобігання злочинності», «кримінально-правова політика», «кримінальна політика» та ін. Наразі, особливі питання виникають до термінологічної властивості останнього поняття. Сама етимологія слова «кримінальна», як зазначає А. А. Митрофанов, в поєднанні з терміном «політика» надає останньому негативного, неприйняттого забарвлення [14, с. 23] Як вірно зазначає М. Й. Коржанський, термін «кримінальний» вживається в українській мові ще й в значенні «злочинний» [9, с. 4].

Саме тому, на нашу думку, виділений вище напрям державної внутрішньої політики, більш правильно було б іменувати як *політика у сфері запобігання злочинності*.

Беззаперечно, що коли ми говоримо про кримінально-правову політику держави в частині правової політики, ми маємо на увазі такий різновид політики, основним завданням якої є протидія злочинності. Тут важко не підтримати думку М. І. Колоса, який зазначає, що «... кримінально-правова політика це політика держави, спрямована на виявлення за допомогою глибоких кримінологічних досліджень причин злочинності на макро- й мікрорівнях, і вироблення напрямів, формування завдань і визначення засобів кримінально-правового регулювання (криміналізація, декриміналізація; пеналізація, депеналізація), охорони та захисту найбільш важливих (пріоритетних) суспільних і правових відносин, що вражаються суспільно небезпечними діями відповідних суб’єктів.» [8, с. 114–115].

Продовжуючи свою наукову позицію М. І. Колос доречно звертає увагу на те, що кримінально-правова політика разом із криміноло-

гічною, кримінально-процесуальною та кримінально-виконавчою становлять спільний блок політики боротьби зі злочинністю, яка є одним із найважливіших елементів державної правової політики [8, с. 115]. З цим важко не погодитись.

На думку О. В. Острогляд, кримінально-правова політика є багатоаспектним явищем, що розглядається і як державна політика протидії злочинності, і як особливий вид соціальної діяльності, що направлена на протидію злочинності, і як вихідні начала протидії злочинності, і як частину внутрішньої політики держави; розглядають її і в широкому і вузькому розмінні. Що вкладається в розуміння кримінально-правової політики залежить від суб’єктивного сприйняття дослідниками цього багатогранного явища [15, с. 96].

Як зазначає В. І. Борисов, кримінально-правова політика є нерозривною складовою частини всієї політики Української держави. Вона являє собою напрям боротьби зі злочинністю, який базується на нормах законодавства України про кримінальну відповідальність і знаходить свій вияв у законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, рішеннях державних органів, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на проведення цієї діяльності [1, с. 31].

Очевидно, що найбільшого поширення набуло розуміння кримінально-правової політики як певного виду діяльності держави у сфері протидії злочинності. Прибічники цього підходу зазвичай підкреслюють, що кримінальна політика є різновидом (складовою частиною, напрямом тощо) внутрішньої політики держави, розуміючи останню як діяльність з управління певними соціальними процесами чи впливу на певні соціальні явища [16, с. 333].

Перенесення акценту в розумінні кримінальної політики саме на діяльність з протидії злочинності зумовило й зміни у розумінні співвідношення кримінальної політики з кримінальним законом. Якщо криміналісти XIX ст. у переважній своїй більшості виходили з того, що саме кримінальна політика повинна намічати перспективи розвитку кримінального законодавства, то в сучасний період, навпаки, стверджується, що кримінально-правова політика ґрунтується на кримінальному законодавстві [3, с. 9; 16, с. 334].

Останнім часом у юридичній літературі вдаються до наукового обігу розрізнених понять кримінально-правової політики у вузькому і в широкому значенні.

Зокрема, Ю. А. Пономаренко досліджуючи дане питання у широкому значенні зазначає, що кримінально-правова політика охоплює собою діяльність з протидії злочинності засобами, що належать до арсеналу споріднених галузей права кримінально-правового циклу: матеріального кримінального права, процесуального кримінального права та виконавчого кримінального права [16, с. 341]. Водночас, у вузькому ж значенні, на думку Ю. А. Пономаренка, кримінально-правова політика – це діяльність держави із протидії злочинності із застосуванням виключно засобів матеріального кримінального права [16, с. 342].

У свою чергу А. А. Митрофанов зазначає, що кримінально-правова політика в широкому значенні – це частина правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами кримінальної репресії. У вузькому ж розумінні кримінально-правова політика – це частина правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами матеріального кримінального права [14, с. 24].

На думку А. П. Закалюка, кримінально-правова політика в широкому значенні – це вид правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами кримінальної репресії. У вузькому розумінні кримінально-правова політика – це частина правової політики держави у сфері протидії злочинності, яка здійснюється засобами матеріального кримінального права [6, с. 36].

На нашу думку, таку класифікацію підвидів кримінальної політики не можна визнати вдалою. По-перше, навряд чи доцільно замінювати поняттям «кримінально-правова політика у вузькому сенсі слова» саме поняттям «кримінально-правової політики», оскільки останнє більш чітко відображає специфіку цього підвиду політики. Натомість використання терміну кримінально-правової політики у вузькому та широкому розумінні може призвести лише до юридичної плутанини у розумінні самого змісту кримінальної політики. Останнім часом як у практичному так і у теоретичному плані є виправданим виходити з того, що в державі існує стала політика у сфері боротьби зі злочинністю, яка реалізується за допомогою трьох її складових: кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виправної політики.

Схожу позицію відстоює і П. Л. Фріс, який запропонував у якості родового поняття використовувати термін «політика у сфері боротьби зі злочинністю» [20, с. 123]. Водночас, він розши-

рив коло її підсистем включивши до неї кримінологічну (профілактичну) політику. Таким чином, сучасний стан розробки теорії політики у сфері боротьби зі злочинністю характеризується комплексністю вивчення проблеми як специфічної підсистеми загальної внутрішньої політики держави.

Акцентуючи важливість політики у сфері боротьби зі злочинністю П. Л. Фріс зазначає: «... як магістральний напрям діяльності держави по боротьбі зі злочинністю, вона складається з кількох елементів (складових) – кримінально-правової політики, кримінальної процесуальної політики, кримінально-виконавчої політики та кримінологічної (профілактичної) політики» [23, с. 31].

Дискутуючи відносно співвідношення понять «політика держави» – «правова політика» – «політика у сфері боротьби зі злочинністю» та «кримінально-правова політика», як доречно зазначає В. І. Борисов, являє собою співвідношення загального, особливого та спеціального [1, с. 31].

Теза про самостійність кримінально-правової, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політики значною мірою ґрунтується на факті існування трьох самостійних галузей права: кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого. Дійсно, в силу специфіки предмета правового регулювання ці галузі права мають самостійний характер. Однак це жодною мірою не спростовує положення про їх єдність, оскільки норми цих галузей регулюють діяльність різних суб'єктів в одній галузі життя суспільства – *в галузі боротьби зі злочинністю*. У цьому зв'язку необхідно акцентувати увагу, що боротьба (протидія) із злочинністю не обмежується виключно галузями кримінального права, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого. Слід пам'ятати про роль такої галузі права, яка регулює оперативно-розшукову діяльність, змістом якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. З огляду на це необхідно визнати її структурною частиною політики держави у сфері запобігання злочинності на рівні з кримінально-правовою політикою, кримінальною процесуальною політикою, кримінально-виконавчою політикою та кримінологічною (профілактичною) політикою.

Необхідно підтримати думку П. Л. Фріса, який слушно звертає увагу, що «кримінально-правова політика суттєво відрізняється від політики у сфері боротьби зі злочинністю. Остання являє собою комплексну систему теорій, погля-

дів, уявлень щодо боротьби зі злочинністю усією сукупністю наявних у суспільстві правових засобів і включає у себе кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу та кримінологічну (профілактичну) політики. Своєю чергою політика у сфері боротьби зі злочинністю є одним з напрямів внутрішньої та зовнішньої політики України, яка на підставі загальної стратегії боротьби зі злочинністю у сукупності із соціальною, економічною, демографічною та іншими видами політики, спрямована на зниження ризиків від вітчизняної та міжнародної злочинності. Кримінально-правова політика – це складова частина політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка є її системоутворюючим елементом, оскільки визначає поняття злочину і коло діянь, які визнаються такими, що обумовлює можливість «включення в роботу» інших складових елементів політики у сфері боротьби зі злочинністю» [22, с. 188].

Таким чином, необхідно констатувати, що усі складові політики у сфері боротьби зі злочинністю перебувають між собою у функціональній залежності й взаємозв'язку. Механізм цього взаємозв'язку такий, що зміни в одному елементі з необхідністю визначають відповідні зміни і в інших елементах політики в сфері боротьби (протидії) із злочинністю.

Провідне положення в структурі кримінальної політики займає кримінально-правова політика, яка являє собою ту частину кримінальної політики, яка виробляє основні завдання, принципи, напрями та цілі кримінально-правового впливу на злочинність, а також засоби їх досягнення, і виражається в директивних документах, нормах кримінального права, актах тлумачення норм та їх застосування. На пріоритеті кримінально-правової політики серед інших елементів політики у сфері боротьби зі злочинністю акцентують свою увагу майже всі дослідники даної проблематики. Так, П. Л. Фріс з цього приводу зазначає, що «... кримінально-правова політика – системоутворюючий елемент загальної політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка, у свою чергою, є частиною соціальної політики Української держави. Її місце у сфері правової політики, а якщо конкретніше, в тій її частині, що визначається як правоохоронна політика і є нерозривною складовою всієї державної політики» [21, с. 17–18]. А. А. Митрофанов пріоритет кримінальної політики вбачає в тому, що тільки в її рамках вирішуються такі принципові для кожної держави проблеми, як встановлення підстави і принципів кримінальної відповідальності, визначення кола злочинних діянь,

видів покарань і інших мір кримінально-правового характеру за них [14, с. 23].

На нашу думку, виступаючи системоутворюючим елементом, який визначає межі злочинної і незлочинної поведінки, будучи в першу чергу, базою правового регулювання кримінально-правових відносин в державі, кримінально-правова політика серед інших видів відіграє найважливіше та першорядне значення.

На відміну від оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої та попереджувально-профілактичної, кримінально-правова політика наділена певними специфічними рисами, що виділяють її із загальної системи елементів, які формують політику у сфері боротьби зі злочинністю. Саме кримінально-правова політика визначає напрями, мету і засоби кримінально-правової протидії злочинності і виражається в нормах кримінального права та практиці його застосування.

Розкриття змісту кримінально-правової політики, у тому числі і такого її різновиду як кримінально-правова політика у сфері забезпечення державної безпеки, тісно пов'язана з питанням її предмету. У правовій літературі зустрічаються непоодинокі випадки тотожного сприйняття предмету і змісту кримінально-правової політики. Тобто, якщо предметом кримінально-правової політики є злочинність, то предметом кримінально-правової політики у сфері державної безпеки є злочинність, яка посягає на державну безпеку.

Таким чином, виходячи із предмета правової політики можливо окреслити її зміст і завдання. Останні дві категорії в юридичній літературі здебільшого вживаються в якості синонімів. Беззаперечно, що зміст кримінально-правової політики визначається тими завданнями, які стоять перед даним напрямом політики у сфері боротьби зі злочинністю. Зрозуміло, що одна з головних цілей кримінально-правової політики – це зниження рівня злочинності в країні. Однак, як зазначає П. Л. Фріс, на відповідних етапах розвитку суспільства вона може трансформуватися у ціль стабілізації злочинності або навіть у зниженні темпів її росту. Основна ціль складається з окремих елементів, якими виступають цілі в різних напрямках кримінально-правової політики. При цьому для різних напрямків, цілі можуть визначатися по-різному – для одних зниження злочинності, для других – стабілізація, для третіх – зменшення динаміки приросту. Можлива відповідна диференціація і в середині кожного напрямку.

Система основних цілей кримінально-правової політики може бути структурована так:

- зниження рівня злочинності в країні;
- прийняття під кримінально-правову охорону найважливіших суспільних відносин, благ та інтересів, які мають загальносуспільне значення;
- притягнення до відповідальності всіх осіб, які вчинили порушення кримінально-правових приписів і не користуються правом на звільнення від кримінальної відповідальності;
- звільнення від кримінальної відповідальності максимально можливого кола осіб, притягнення до відповідальності яких не може вважатися відповідним виходячи із мети спеціальної превенції;
- призначення покарання, яке є відповідним ступеню суспільної небезпеки діяння та особи винного;
- економія кримінальної репресії;
- попередження злочинності (загальна та спеціальна превенція) на підставі здійснення максимального впливу на осіб з нестійкою морально-правовою установкою;
- формування правосвідомості громадян [19, с. 47–48].

У більш пізніх своїх роботах П. Л. Фріс вдається до виділення з зазначених цілей, які отримали назву юридичні цілі кримінально-правової політики, ще й матеріальні, які торкаються суспільних відносин у не правовій сфері і можуть мати економічний, ідеологічний та інший характер. Можливі різноманітні комбінації зазначених цілей [4, с. 25].

А. А. Митрофанов виділяє загальні та спеціальні задачі кримінально-правової політики. Так, до загальних задач він відносить: 1) докорінну перебудову кримінального законодавства, що полягає в приведенні його у відповідність до нових суспільних відносин; 2) формування правової держави, у тому числі і в частині, що стосується кримінального права; 3) встановлення оптимального співвідношення кримінально-правових та інших правових заходів боротьби з правопорушеннями, що забезпечує ефективність цієї боротьби в нових соціально-економічних умовах. У свою чергу до спеціальних заходів А. А. Митрофанов відносить: 1) криміналізацію суспільно небезпечних діянь; 2) пеналізацію суспільно небезпечних діянь; 3) декриміналізацію діянь; 4) звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини (депеналізація злочинів); 5) забезпечення міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності [14, с. 59].

На сучасному етапі дослідження проблем кримінально-правової політики існує велика кількість висловлених думок щодо її завдань. Не вдаючись в дискусію щодо цього складного питання та не піддаючи критиці висловлені міркування зазначимо, що цей процес необхідно розглядати в динаміці до існуючих суспільних відносин на тому чи іншому етапі існування суспільства і беззаперечно необхідно враховувати стратегічну лінію розбудови держави, на яку в першу чергу впливають зовнішні та внутрішні фактори, і яка відповідно визначається в різних стратегіях, концепціях, доктринах, у тому числі основах національної безпеки тощо.

На підставі цього спробуємо узагальнити найбільш типові і характерні завдання кримінально-правової політики держави на сучасному етапі. Тут необхідно відмітити важливість запропонованого рядом науковців підходу щодо поділу завдань на загальні і спеціальні. Проте на нашу думку у зміст цих категорій необхідно вкладати дещо інші поняття. До загальних завдань кримінально-правової політики необхідно відносити ті завдання, які необхідно вирішити на рівні загального напрямку кримінально-правової політики. Беззаперечно сюди підпадають і питання докорінної перебудови кримінального законодавства, що полягає в приведенні його у відповідність до нових суспільних відносин, і питання формування правової держави, у тому числі і в частині, що стосується кримінального права; а також питання криміналізації суспільнонебезпечних діянь, пеналізації, декриміналізації тощо. Проте, кримінально-правові відносини мають настільки різноманітні об'єкти з приводу яких вони породжуються, що виникає гостра необхідність у вирішенні цілої низки завдань в межах окремих напрямків кримінально-правової політики.

У сучасній науковій літературі присвяченій питанням виокремлення напрямків кримінально-правової політики наводяться різні критерії. Так, І. В. Козич виділяє критерії внутрішньої диференціації кримінально-правової політики: за характером злочинності; загальнокримінальні та спеціальні сфери кримінально-правової політики, а також поділ на підставі групування об'єктів злочинних посягань [7, с. 280]. Останній критерій є найбільш поширеним, а підвиди кримінально-правової політики у такому разі, на думку І. В. Козича відповідають власне структурі Особливої частини КК України.

П. Л. Фріс з цього приводу вказує, що напрямки кримінально-правової політики визначаються на підставі групування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, благ та інтересів. Таким чином, можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін. [19, с. 34].

Висновки. Кримінально-правова політика являє собою системоутворюючий елемент усієї державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, виступає багатовекторним явищем, що зумовлює можливість її тлумачення у різних значеннях суспільних відносин. Вона має за кінцеву мету ліквідацію злочинності шляхом усунення відповідних причин, умов та чинників, що її породжують, і використовуючи як засоби кримінальне, кримінальне процесуальне, виправно-трудове право та засоби профілактики. Також кримінально-правова політика держави розробляє стратегію і тактику, формулює основні завдання, принципи, напрями і цілі кримінально-правового впливу на злочинність та засоби їх досягнення.

Список літератури:

1. Борисов В. І. Вибрані твори. Кн. 2. Харків: Право. 2023. 840 с.
2. Борисов В. І. Вибрані твори. Харків: Право. 2018. 784 с.
3. Борисов В. І. Кримінально-правова політика та питання соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність. *Кримінально-правова політика держави: теоретичні та практичні аспекти проблеми: матеріали міжнар. наук. конф. (Донецьк, 17–18 листоп. 2006 р.)*. Донецьк: Донец. юрид. ін-т ЛДУВС, 2006. С. 9–12.
4. Борисов В. І., Фріс П. Л. Поняття кримінально-правової політики. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1(1). С. 15–31.
5. Загальна теорія держави і права: [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти] / М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачов та ін. Харків: Право, 2002. 432 с.
6. Закалюк А. П. Концептуальне бачення сучасної кримінологічної ситуації в Україні та шляхів актуалізації кримінології в українському суспільстві. *Право України*. 2009. № 7. С. 6–36.
7. Козич І. В. Місце кримінально-правової політики в сфері боротьби зі злочинами, що вчиняються із застосуванням насильства, у політиці в сфері боротьби зі злочинністю. *Університетські наукові записки*. 2011. № 2. С. 279–283.
8. Колос М. І. Кримінально-правова політика в Україні: окремі проблеми та шляхи їх вирішення. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.)*. Київ: НІСД, 2013. С. 114–121.
9. Коржанський М. Й. Уголовне право України. Частина Загальна: [курс лекцій]. Київ: Наук. думка та укр. вид. група, 1996. 336 с.
10. Луценко Ю. В. Доктринальні положення кримінально-правової політики держави у сфері забезпечення воєнної безпеки України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 138. 2019. С. 84–96.
11. Луценко Ю. В. Правові засади формування та реалізації воєнної політики України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4, С. 130–136.
12. Луценко Ю. В., Клименко С. В. Поняття та зміст кримінально-правової політики держави. *Право. ua*. 2015. № 1. С. 125–131.
13. Луценко Ю. В., Полторацький О. Б. Протидія злочинності в контексті світової безпекової політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 215–217.
14. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація: монографія. Одеса: Вид-во Одес. юрид. інстит. НУВС, 2004. 132 с.
15. Острогляд О. В. Поняття та ознаки кримінально-правової політики. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ*. 2020. № 7. С. 95–99.
16. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень: монографія. Харків: Право, 2020. 720 с.
17. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В. В. Сташиса. Харків, 2008. 840 с.
18. Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи: монографія / Ю. В. Баулін та ін. Київ: ВАІТЕ, 2015. 688 с.

19. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2005. 439 с.
20. Фріс П. Л. До питання про концепцію політики у сфері боротьби зі злочинністю. *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). Київ: НІСД, 2013. С. 122–126.
21. Фріс П. Л. Ефективність кримінально-правової політики. *Проблеми вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ*: Матер. міжвуз. наук.-практ. конф. (Львів, 30 вер. 2005 р.). Львів, 2005. С. 17–25.
22. Фріс П. Л. Ідеологія кримінально-правової політики: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2021. 389 с.
23. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: монографія. Київ: Атіка, 2005. 332 с.

Lutsenko Yu.V. STATE POLICY IN THE FIELD OF FIGHTING CRIME IN UKRAINE

The article examines the place and role of the state in the general system of combating crime. Attention is drawn to the fact that the effectiveness of influence on crime depends on economic, social, informational, technical, cultural and educational and other means.

It is emphasized that among all policy directions in the field of crime prevention, which are functionally dependent and interconnected and conditioned by the subject, tasks and methods of maintaining law and order in society, the criminal law policy of the state, according to the majority of domestic scientists, develops a strategy and tactics, formulates the main tasks, principles, directions and goals of criminal-legal action on crime, the means of achieving them, and is expressed in the norms of the law on criminal responsibility, the practice of their application, acts of official interpretation of criminal-legal norms and resolutions of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine (components of criminal law policy).

Studying the content, structure and tasks of the criminal law policy, the issue related to determining its place in the system of state policy in the field of crime prevention, which is part of the legal policy of the state, was investigated. This is done by applying a general dialectical methodology, which makes it possible to establish its place in the internal policy of the state, as well as in the policy of fighting crime.

It was established that the independence of criminal law, criminal procedural and criminal executive policy is largely based on the fact of the existence of three independent branches of law: criminal, criminal procedural and criminal executive.

It is emphasized that the fight (counteraction) against crime is not limited exclusively to the fields of criminal law, criminal procedural and criminal enforcement. In view of the above, arguments are given regarding its definition as a structural part of state policy in the field of crime prevention on a level with criminal law policy, criminal procedural policy, criminal executive policy and criminological (preventive) policy.

Key words: *criminal policy, criminal law policy, principles of criminal law policy, subject of criminal law policy, tasks and goals of criminal law policy, directions of criminal law policy, principles of criminal law policy, internal/foreign policy of the state, latency, crime, crime prevention/fighting, law and order, criminalization/decriminalization, penalization/depenalization.*